

Justitiedepartementet
Enheten för samordning av samhällets krisberedskap

fo.remissvar@regeringskansliet.se
fo.ssk@regeringskansliet.se

Stockholm 2023-05-17

Brandskyddsföreningens remissvar SOU 2022:57 Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap

I huvudsak ser Brandskyddsföreningen positivt på att utredningen lägger förslag som skapar större tydlighet i författning och lag. Vi upplever dock att det finns allvarliga brister, både i utredningen som sådan och i förslagen som läggs angående civilsamhällets roll. Vi saknar också resonemang och förslag för att redan från början bygga in brandsäkerhet i förslag om skyddsrum, utrymning och inkvartering. Dessa synpunkter är i viss mån överlappande.

Av Utredningens förslag och bedömningar framgår att det är av stor betydelse att det finns ett väl sammanhållet system till skydd för civilbefolkningen som både stärker räddningstjänst, ökar tillgång till fysiskt skydd och utvecklar annat nödvändigt bistånd i skyddet för civilbefolkningen. Brandskyddsföreningen delar denna bedömning.

Ett moderniserat skyddsrumbestånd kräver också att brandsäkerheten garanteras, något som inte syns i förslagen och som bör ingå i de föreskrifter MSB kommer utforma. Idag saknar vi i flera relevanta delar helhets- och livscykelperspektiv av underhåll av brandtekniska installationer som inkluderar förvaltning, drift och underhåll av installerade system. Kraven är idag för oprecisa och blir därmed inte heltäckande ur ett robusthetsperspektiv.

Brandskyddsföreningen bistår gärna med att förtydliga och komplettera kraven utifrån vår erfarenhet av att skriva normer och regelverk som har bred förankring i brandsäkerhetssektorn där SBF-regler är en beskrivning av lämpligt utförande av projektering, installation, underhåll eller besiktning av en brandskyddsanordning, något vi exempelvis gjort vad gäller brandlarm eller vattensprinkler (SBF110, SBF 120)¹.

Utöver utrymnen som skyddar mot t ex splitter och andra krigs-relaterade hot behövs andra ytor för evakuering som också är anpassade för de evakueringar vi med säkerhet kommer behöva göra i fredstid. Det bör därför finnas möjlighet för kommuner att planera för hur t ex föreningslokaler, gräsplaner mm ska rustas och användas för övernattning och större tältplatser. Detta bör också inkludera, i enlighet med erfarenheterna om LRFs insatser (s 277), områden dit djur kan evakueras på ett säkert sätt.

¹ <https://www.brandskyddsforeningen.se/normer--riktlinjer/>

Angående *En statlig beredskapsorganisation för räddningstjänst* instämmer Brandskyddsföreningen instämmer med det särskilda yttrandet av Johan Ahlström, Rikard Aspholm, Helena Berlin, Staffan Forsell och Markus Planmo avseende *en statlig beredskapsorganisation för räddningstjänst samt annat utökat bistånd i skyddet av civilbefolkningen*. Brandskyddsföreningen har också tagit del av MSBs svar på regeringsuppdrag Ju 2022/02313, *Dimensionerande planeringsförutsättningar för kommunal räddningstjänst under höjd beredskap* och menar att de förslag som MSB presenterar bättre möter samhällets behov under höjd beredskap än förslaget om en statlig beredskapsorganisation som utredaren föreslår².

Att *Frivilliga försvarsorganisationer bör utgöra grunden för en utökad medverkan av frivilliga* är ett dåligt underbyggt förslag som inte kan antas leda till de mål som anges i Totalförsvarspropositionen 2020/21:30 där viktiga utgångspunkter är att både stärka och utveckla förmåga och motståndskraft samt försvarsviljan. I stället, menar Brandskyddsföreningen, bör en bredare ansats tas kring ideella organisationers roll. Den viktiga delmängd av frivilligas medverkan som består i personalförsörjning genom frivilligavtal med medlemmar i frivilliga försvarsorganisationer behöver snarare, precis som utredningen konstaterar, hanteras i relation till förslag om civilplikt i en mer genomgripande utredning. Det är dock orimligt att se personalförsörjning genom anställningar som en överordnad roll för samverkan med ideella organisationer.

Kommunerna och Länsstyrelserna bör få tydligare direktiv att inom ramen för sina ansvar att planera och förbereda också inkludera hur ideella organisationer ska ingå i strukturen redan från början, snarare än att samhället ska bekosta rekrytering till en idag mycket liten organisation. Det är svårt att se att det är mer effektivt att de sedan ska bygga relationer till övriga ideella organisationer, och tro att en lösning med ett mellanled ska klara samordningen av organisationer och spontanfrivilliga, dessutom utan det finns strukturer för att öva eller arbeta tillsammans i löpande verksamhet. I den bredare samverkan bör förberedelser och finansiering för att kunna iordningställa lokaler och ytor samt ansvar vid kriser och höjd beredskap ingå. Här bör de befintliga kommunala POSOM-grupperna beaktas som alternativ eftersom de är utarbetade strukturer som redan möts regelbundet³.

Utöver att betala ut organisationsstöd till de frivilliga försvarsorganisationerna bör MSB därtill inom ramen för arbetet med krisberedskap och civilt försvar få ett ansvar att ge stöd till övriga ideella organisationer för att stärka medverkan och samordningen av frivilliga inom detta område. I anslutning till detta ska MSBs ansvar att skapa bred samverkan med ideell sektor för att uppnå målen förtydligas. På detta sätt tror vi att kännedom om hela frivilligområdet kommer att öka även inom denna del av myndigheten så att de, på ett mer ändamålsenligt sätt, också kan stötta kommunerna i samverkan.

² <https://www.msb.se/siteassets/dokument/om-msb/vart-uppdrag/regeringsuppdrag/2023/slutredovisning-regeringsuppdrag-att-ta-fram-dimensionerande-planeringsforutsattningar-for-kommunens-raddningstjanst-under-hojd-beredskap.pdf>

³ <https://www.krisinformation.se/detta-gor-samhallet/mer-om-sveriges-krisanteringssystem/samhallets-ansvar/kommuner/posom>

Behovet av en bättre samordnad och tydligt inriktad försvarsverksamhet är stort. I den mån avtalspersonal från frivilliga försvarsorganisationer ska ingå i försvaret på ett sådant sätt att de krigsplacerade måste detta självklart hanteras effektivt inom ramen för totalförsvarsplaneringen.

Brandskyddsföreningen upplever ett stort behov av att MSB ges i uppdrag att samverka med övriga civilsamhällesorganisationer för att på ett effektivt och ändamålsenligt sätt kunna samverka kring insatser från dem som även i händelse av höjd beredskap fortfarande är frivilliga (inte anställda eller pliktiga) och deras medverkan i skyddet av civilbefolkningen, i synnerhet vad gäller motståndskraft och enskildas egen förmåga och beredskap.

I detta behöver också ett tydligare teknikperspektiv ingå. Vi ser i Ukraina att digitala lösningar som utgår från privatpersoners egna mobila enheter varit avgörande, till och med i krig. Idag har SOS-alarm en sådan lösning som används för Brandskyddsföreningens civila insatspersoner (CIP) och detta perspektiv bör tas in tydligare eftersom det också är en av nycklarna till att inkludera frivilliga utan betungande samordning inom det offentliga.

Många av de grundläggande uppgifter för frivilliga där utredningen ser att frivilligas medverkan har stor betydelse för att stärka förmågan i offentliga aktörers åtgärder är helt rimliga att frivilliga bidrar med. Brandskyddsföreningen ser dock att i stället för att bygga upp en ny hemskyddsorganisation enligt en gammal modell, och där uppgifterna och engagemanget är dokumenterat svårt att underhålla, bör fler ideella organisationer liksom trossamfunden involveras tydligare, där rollfördelningen förtydligas. Den viktiga insats som avtalspersonal kan genomföra vad gäller de frivilliga försvarsorganisationernas fyller viktiga funktioner inom t ex eftersök och transport och anställningen av dem bör, som utredningen också reflekterar över, samordnas med övriga utredningar inom ramen för totalförsvarsplaneringen.

Den stora kunskap som finns inom de frivilliga försvarsorganisationerna bör självklart tillvaratas, precis som kunskapen måste tas tillvara från stora humanitära organisationer, scoutrörelsen och andra som är vana att bland annat bygga tätläger för mycket stora grupper och där att ”öva” detta är en naturlig del av verksamheten. Här saknar utredningen perspektiv för frivilliga organisationer annat än som rekryteringsgrund för anställning.

Utredningen underbygger inte varför deras förslag skulle vara att föredra i jämförelse med modeller som också har bättre förmåga att öka motståndskraften i bredare bemärkelse genom att ta till vara en mångfald av organisationer, som även har kompetens inom utrymning och inkvartering liksom inom krisstöd.

Utöver brister i konsekvensanalysen som nämns i det särskilda yttrandet från SKR, som Brandskyddsföreningen ställer sig bakom, blir en konsekvens av Brandskyddsföreningens förslag till förändringar att den föreslagna summan för förstärkningar av lokal organisering av frivilliga inte ska begränsas till att finansiera Frivilliga försvarsorganisationer. I stället bör målen med stödet definieras tydligare enligt ovan och i enlighet med totalförsvarspropositionen samt sedan används för att stärka civilsamhällets organisering på ett så ändamålsenligt och effektivt sätt som möjligt. Detta bör inte påverka det organisationsstöd till frivilliga försvarsorganisationer som redan finns idag och att det, i samband med genomgången av civilplikt mm, kan finnas behov av en förstärkt ersättningsmodell för deras personalförsörjning och utbildningar för Försvarsmakten. Slutligen saknar vi också en barnkonsekvensanalys, vilket är särskilt viktigt vad gäller evakueringsituationer med stor risk för att familjer separeras, något som också påverkar trygghet och säkerhet.

Utredningens resonemang om frivilligas roll i skyddet för civilbefolkningen

Utöver ovanstående sammanfattade kommentarer vill Brandskyddsföreningen också fördjupa den del som rör utredningens hantering av frivilligas roll. Här menar vi att det finns viktiga erfarenheter som inte har tagits med. I ljuset av att flera andra utredningar är i startgroparna och att regering och försvarsberedning också har möjlighet att styra kompletteringar och övriga uppdrag, för att i viss mån väga upp för bristerna, innan ett mer konkret lagförslag läggs fram vill vi här bidra med ytterligare perspektiv.

Sverige har ett stort föreningsengagemang och ett civilsamhälle som består av en mängd olika ideella organisationer med allt från Svenska kyrkan, scouter, idrottsrörelsen, nykterhetsrörelsen till Brandskyddsföreningen. Trots att det finns gott stöd i de exempel som utredningen tar upp på erfarenheter från utvärderingsbara situationer resonerar utredningen inte om vilken roll hela den svenska ideella sektorn ska ha. I princip finns bara de 18 organisationer som redan idag organiseras genom MSB ens nämnda.

Detta kan jämföras med de ca 200 organisationer som Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor stöttar (en myndighet som har ansvar för just civilsamhälle men där deras avsevärda kunskap om hur frivilliga kan bidra, t ex hanteringen av socialt utsatta under Covid-19, inte syns alls i utredningen), det 70-tal organisationer inom funktionshinderområdet som får stöd från Socialstyrelsen samt det 70-tal förbund (med ca 3,3 miljoner medlemmar) som Riksidrottsförbundet organiserar. Trots att stora delar av förslaget handlar om räddningstjänst och förmåga vid bränder samt frivilligas roll i samband med detta har till exempel varken Brandskyddsföreningen eller Förbundet för frivilliga brandkårer involverats.

Brandskyddsföreningen delar utredningens bedömning i avsnitt 10.1 om att civilsamhället bör involveras i så stor utsträckning som möjligt. Vi delar även FOIs bedömning att det skulle vara mödosamt och svårt att bygga en ny hemskyddsorganisation på samma sätt som tidigare samt att ett avsevärt problem är att dess organisationer i just det avseendet inte egentligen bedriver relevant verksamhet i fredstid för att på allvar upprätthålla engagemang (s 475). Utredarna påstår i sina utgångspunkter 10.8.1 att de i avsnitt 9.7 utförligt redogjort för de verksamheter som bedrivs av andra ideella organisationer än frivilliga försvarsorganisationer, samt att de, med bakgrund i detta, anser sig kunna ta ställning till hur frivilliga bäst ska engageras.

I avsnitt 9.7 återfinns vi dock varken adekvata beskrivningar av den svenska civilsamhällesorganiseringen i stort eller motiv för att utredningen inte nämner till exempel föreningsdrivna idrottsanläggningar och scoutstugor som redan är förberedda för övernattnings i avsnitt om inkvartering; de frivilligorganisationer som redan organiserar många av dem som enligt forskning både vill och kan bidra och där engagemanget bevisat höjer motståndskraft och försvarsvilja; etniska organisationer, pensionärsorganisationer och organisationer för personer med funktionsnedsättning, dvs de som redan organiserar många av dem som identifierats som särskilt utsatta, eller, för den delen de frivilliga initiativ som drivs inom brandbekämpning, t ex Brandskyddsföreningens verksamheter för civila insatspersoner (CIP). I den mån någon sådan organisation hörts i utredningen förefaller perspektivet vara att de är kravställare eller något som ska hanteras snarare än som möjliga medaktörer.

Enda förklaringen som ges till att ändå inte skriva fram förslag som just drar nytta av hela frivilligsfären är att ideella organisationer är självständiga i förhållande till det offentliga (s. 443). Dock konstaterar utredningen att detta även gäller frivilliga försvarsorganisationer och att deras deltagande i offentliga ansvar helt beror på att det finns finansiering (s 535). Vad gäller

andra ideella föreningar, som utredarna ändå tycks mena har betydliga erfarenheter, volontärvolymter och väsentliga skydds- och hjälpresurser, gör de bedömningen att dessa, av sig själva, kommer att agera ändamålsenligt, utan varken stöd, struktur eller samordning med övriga samhället (s 533).

Rimligen borde slutsatsen utifrån erfarenheterna av tidigare tillkortakommanden i just samordning, brist på enkla förberedelser som kunnat göra civilsamhällets insatser långt mer effektiva samt att inte ens de frivilliga försvarsorganisationerna (som ändå har i sina stadgar att bidra) kan göra detta utan riktat stöd, i stället alltså vara att de delar som behövs av det offentliga och där frivilliga organisationer kan bidra måste finansieras och att frivilliga organisationer då, självständigt, kan besluta om de vill ta del av medlen och uppdraget.

Vi menar av dessa skäl att utredningen omöjligt kan ha kommit fram till att just frivilliga försvarsorganisationer är den enda möjliga aktören genom att faktiskt undersöka några alternativ. Här finns tydliga brister som påverkar både utredningens och förslagets kvalitet.

Detta förfarande menar vi står i direkt motsats till utredningens breda uppdrag att dels analysera om det kan finnas andra sätt än skyddsrum och andra skyddade utrymmen som kan vara komplement, särskilt som skydd vid fredstida kriser, dels undersöka hur frivilliga kan användas i stödstrukturen på ett organiserat sätt där frivilliga försvarsorganisationer och frivilliga resursgrupper är exempel, men inte en begränsning, av vad utredaren ska analysera.

Inte minst bryter det också mot den mångåriga erfarenhet som finns inom Sida, där effekten av olika insatser i kriser, långvariga katastrofer och krig utvärderats under lång tid. De erfarenheter som har styrkt Sveriges stöd till andra länder som haft den typ av situation vi nu ska förbereda för visar att det är genom att stötta lokal organisering i en bredd av organisationer som insatser når bäst resultat⁴. Även MSB menar att erfarenheterna från internationella insatser har visat sig mycket användbara för svensk krishantering och att det faktum att vi bistår i såväl resiliens-, som fredsfrämjande och humanitära insatser förstärker och skapar förutsättningar åt varandra i en kris⁵. Ingen av den internationella utblick som utredningen gjort tittar på länder där det faktiskt varit allvarliga kriser eller krig.

10.8 Frivilliga försvarsorganisationer som grund för en utökad medverkan av frivilliga i skyddet av civilbefolkningen

I direktivet angående stödorganisation anges att utredningen ska lämna förslag på hur de offentliga funktionerna kan förstärkas och hur detta kan användas även vid fredstida kriser. Frågan lyfts specifikt om hur befintlig kapacitet kan användas strukturerat och att frivilliga försvarsorganisationerna och *andra* stödresurser ska ingå i analysen.

De frivilliga försvarsorganisationerna har en viktig roll och en särställning i det svenska samhället. Frivillighet i den bemärkelsen kan sättas i motsatspar med pliktig snarare, än som i övriga frivilligvärden, där frivilligheten är ideell i motsats till avlönad. De frivilliga försvarsorganisationernas roll är att utbilda personer som själva anmäler sig för uppgifter där de blir avtalspersonal, dvs tar en roll inom krigsplaceringen (och i någon mån ger upp sin frivillighet både vad gäller valfrihet och avlöning), trots att de inte varit tvungna. Detta har dock

⁴ Se t ex <https://cdn.sida.se/publications/files/sida62227en-guiding-principles-for-sidas-engagement-with-and-support-to-civil-society-full-version.pdf>

⁵ <https://www.msb.se/sv/ammesomraden/msbs-arbete-vid-olyckor-kriser-och-krig/internationella-insatser/>

främst inneburit att vara en del i utbildningssystemet för det militära försvaret genom Hemvärnet och vissa specialfunktioner som utredningen redovisar i 9.7.

Brandskyddsföreningen delar uppfattningen att det behövs människor som har kompetens och som samhället kan lita på för att, i krig, kunna bemanna sådana funktioner, till exempel evakuering till skyddsrum, transport av skadade samt behov av räddningshundar.

I den mån uppdraget var att beskriva en struktur för *personalförsörjning* delar vi dock utredningens slutsatser i övriga avsnitt, t ex 10.2.4, att den personalvolym som de frivilliga försvarsorganisationerna kan uppbåda är undermålig och att det därför bör utredas hur civilplikt, vapenfri värnplikt, kan användas. Här kan, och bör, frivilliga som rekryteras genom de frivilliga försvarsorganisationerna vara ett viktigt komplement och väg för människor som vill ingå i försvaret att få göra det.

Att medverka i skyddet för civilbefolkningen som frivillig kan dock ske på väldigt många andra sätt än att sluta avtal som personalresurs. Det saknas också diskussion om vilka alternativ, t ex om POSUM-grupper, lokala ideella samlingar etc som övervägts när bedömningen gjordes att FRG-grupperna skulle vara det mest effektiva sättet att organisera och dra nytta av hela frivilligsverige.

10.9 Behovet av en bättre samordnad och tydligt inriktad civil försvarsverksamhet i fråga om skyddet av civilbefolkningen

Brandskyddsföreningen instämmer i att det behövs betydligt bättre samordning och strukturer för hur de offentliga aktörerna ska samverka med frivilliga för att stärka skyddet för civilbefolkningen. Utredningen diskuterar dock här igen främst behovet av avtalspersonal.

Här menar vi att den begränsning i stödsystemet som finns idag, där de enda organisationer som MSB har möjlighet att stötta som en del av krisberedskap samt förmågehöjning och motståndskraft, är de frivilliga försvarsorganisationerna, är djupt problematisk. Att använda andra funktioner i samhället skulle med stor säkerhet vara mer kostnadseffektivt, uthålligt, generera snabbare effekter samt leda till större användbarhet i fredstida kriser. Det skulle stärka samhällets resiliens i linje med Totalförsvarspropositionen. Detta är något som utredningen inte redogör för.

Aktuell forskning, finansierad av MSB, visar att viljan att bidra är större hos personer som har ett ideellt engagemang. Vi kan alltså se att det är mer sannolikt att personer som är aktiva inom såväl trossamfund, idrottsrörelse och andra ideella organisationer kommer att vara frivilliga i händelse av kris och höjd beredskap men även krig⁶. Det är dessa som ska samordnas.

Utredningen begränsar sitt förslag om utveckling av alla frivilligas möjligheter att bidra till att bara diskutera samverkan med frivilliga försvarsorganisationer, trots de samtidigt konstaterar att frivilliga försvarsorganisationerna organiserar en mycket liten del av de frivilliga krafterna i Sverige. De utgår också från lösningen på de behov som olika offentliga aktörer har är att beställa personal från försvarsorganisationerna snarare än att se bredare på frågan om samarbete, dels i form av att människor blir självständigare och därmed behöver mindre av det offentliga, dels i form av rollfördelning på annat sätt, dvs bygga förmåga och motståndskraft.

⁶ <https://www.mchs.se/arkiv/nyhetslistning/nyhetsarkiv/2022-11-03-den-svenska-forsvars--och-krisinsatsviljan-ar-hog.html>

Brandskyddsföreningen håller med att det kommer behövas ett arbete för att på ett ändamålsenligt och effektivt sätt kunna samordna och inrikta planeringen för att stärka skyddet för civilbefolkningen. I detta behöver MSB vidta åtgärder tillsammans med andra relevanta statliga myndigheter där kommuner, regioner, och civilsamhällets organisationer behöver ingå. I den senare gruppen är vissa av de frivilliga försvarsorganisationerna viktiga. Troligen är det dock ännu viktigare med andra ideella aktörer för att på riktigt kunna utveckla något, särskilt med tanke på att MSB idag inte har uppdraget att kunna inkludera andra perspektiv.

Brandskyddsföreningen genomför sedan 2022 en nationell samling kring civila insatspersoner (CIP). Bakgrunden till vårt engagemang är att vi ser ett stort behov av att personer som är mer troliga att vara spontant frivilliga också behöver öva det. Det är en direkt slutsats från erfarenheterna av skogsbränderna. Vi ser vidare att det är centralt att vara verksamma i socioekonomiskt utsatta områden och att det är viktigt att erbjuda även människor där att vara engagerade och aktiva. Detta tillvägagångssätt har också gott stöd i forskningen från det MSB-finansierade Centrum för forskning inom risk-, respons- och räddningssystem, CARER, som även de trycker på behovet av digitalt understödd samproduktion av trygghet⁷.

10.10 Grundläggande uppgifter för frivilliga i skyddet av Civilbefolkningen

Brandskyddsföreningen delar bedömningen som utredningen gör så till vida att frivilligas medverkan i de offentliga aktörernas åtgärder i skyddet av civilbefolkningen är av helt grundläggande betydelse. Det är dock mycket anmärkningsvärt att utredningen, trots vad till exempel utvärderingar av de stora skogsbränderna anfört om både organiserat och spontant frivilliga, reducerar detta till att bara handla om mycket liten del av alla frivilliga som vill och kan bidra till skydd för civila.

Under såväl den stora tillströmningen av flyktingar 2015 som vid andra händelser är det i stor utsträckning ideella organisationers lokaler och stöd som använts. Exempel är IOGT, Svenska kyrkan, Pingstkyrkan, ABF samt Scouterna. Ett problem har dock varit att många lokaler, även till exempel Malmömässan som användes av Migrationsverket, inte har varit besiktigade och förberedda på ett sådant sätt att det kan ansetts brandsäkert att se till att människor kan sova på ett humant sätt. Efter detta har förändringar i lagen gjorts som möjliggör att ändå ta sådana lokaler i besittning i nödfall. Det är bra att undantag är möjliga men såklart mindre önskvärt än att lokalerna redan från början är säkra. Detta kräver förberedelser i fredstid.

Även organisationer som har tillgång till stora gräsytor där tält kan slås upp skulle kunna bidra till en säkrare inkvartering i många fall där inte kem- strål- eller splitterskydd krävs. Där skulle det krävas mycket små investeringar i t ex vattendragning och elskåp men där det är innan krisen eller kriget kommer som möjligheten att göra dem finns. Precis som utredningen gör gällande vad gäller de frivilliga försvarsorganisationerna måste dock detta styras av att det tillförs resurser. Att stärka sådant som redan används och kommer att användas både i fred och kris är klokt både ur ett samhällsekonomiskt perspektiv och ur ett beredskapsperspektiv. Det är de platser och utrustning som människor är vana vid som de kommer har lättast att använda när det är kris. Det är också ett tydligt sätt att höja både den allmänna förmågan och engagera hela samhället.

⁷ <https://liu.se/dfsmedia/dd35e243dfb7406993c1815aaf88a675/43915-source/options/download/carer-rapport-30>

Utredningen bedömer vidare, utan att ge något egentligt skäl, att de frivilliga försvarsorganisationerna skulle vara lämpade att arbetsleda andra organiserat och spontant frivilliga. Utöver det orimliga i att de skulle vara bättre lämpade än t ex Läkare utan gränser logistikerna att organisera olika aktörer i ett flyktingläger visar också de situationer i Sverige som gått att utvärdera på problem. Den isolering som flera av de frivilliga försvarsorganisationer som idag främst utbildar inom Försvarsmakten har från övriga ideella organisationer gör att de saknar viktiga kunskaper om dem de ska kunna leda. Detta har lett till ineffektiva lösningar och onödiga konflikter t ex då länsstyrelser använt dem för detta ändamål vilket talar emot att de är lämpade att utbilda ”arbetsledare”, än mindre leda samverkan mellan experter.

Till skillnad från till exempel Röda Korset (som hela tiden ingår i en dialog med Riksidrottsförbundet, Rädda barnen, Svenska kyrkan, Stadsmissionerna och en mängd organisationer) är andra ofta varken insatta eller inriktade på att kunna stötta andra organisationer än försvarsorganisationer. Tyvärr är det synsätt som utredningen ger uttryck för, att frivilliga, inom krisberedskapen, är lika med engagerade i frivilliga försvarsorganisationer, också något som såväl MSB (t ex i sin vägledning för frivilligsamverkan för offentliga aktörer) och frivilliga försvarsorganisationer ibland delar⁸. Detta är i sig ett hinder för relevant, effektiv och konstruktiv samverkan. Om inte även MSB får ett bredare uppdrag som skapar större samverkan i sak, även inom krisberedskap, kommer troligen inte detta förhållande att förändras.

Idag delar MSB ut så kallade uppdragsmedel inom område 2:6 som del av att stärka enskildas beredskap. Utöver detta bör det vara viktigt att alla ideella organisationer på riksnivå har möjlighet att ingå i samverkan med MSB inom krisberedskap och civilt försvar och att de organisationer som bäst behövs och vill kan ingå i samverkan direkt i kommuner och länsstyrelser. Detta görs inom andra områden som IOP-avtal och borde kunna göras också här i större utsträckning. Tillsammans har det samlade civilsamhällets organisationer också betydligt större möjlighet kunna absorbera och kanalisera engagemang från bland andra spontanfrivilliga, inte minst för att forskning visar att många av de spontanfrivilliga med stor sannolikhet redan är engagerade i någon ideell verksamhet.

Även teknikutvecklingen ger helt andra möjligheter i de flesta situationer än hur förhållandet var på 80-talet. Genom t ex SOS.larm kan Brandskyddsföreningens civila insatspersoner idag få händelseinformation och göra stora insatser på plats innan räddningstjänsten kan nå en olycka, brand eller hjärtstopp⁹. Den typen av lösningar behöver också komma till användning i lämpliga storskaliga krissituationer. Det görs bäst med samverkan med aktörer som tagit fram dem i fredstid, t ex Brandskyddsföreningen, men också med organisationer som SMS-livräddare. Denna typ av teknikutstött samordning bör vägas in tydligare. Inte minst med bakgrund av att det till och med i krigets Ukraina varit helt centralt bör också SOS-alarm få större förutsättningar att utveckla sina samhällstjänster ytterligare som en del i beredskapshöjningen redan nu.

Även vad gäller förmågehöjning är hela det ideella samhället viktigt. Att fler människor kan grundläggande HLR och brandsläckning är bra i fredstid men är helt avgörande för att räddningstjänst ska kunna fokusera på rätt saker under höjd beredskap.

Är det något som situationen i Ukraina visar med stor tydlighet är det också vilken avgörande roll det gör för motståndskraften att kunna fortsätta spela musik eller fotboll. Detta är bara några

⁸ <https://www.msb.se/sv/amnesomraden/krisberedskap--civilt-forsvar/frivilliga/vagledning-i-frivilligsamverkan-for-offentliga-aktorer/>

⁹ <https://www.sosalarm.se/tjanster/alla-tjanster/sos-larm/>

viktiga delar av det skydd för civilbefolkningen som behöver byggas upp men som utredningen helt missat där ideella organisationer kan spela stor roll.

10.11 utökad lokal organisering av frivilliga i höjd beredskap och fred

Att frivilliga resursgrupper är en bra verksamhet som fyller en funktion, inte minst för dem som har dem som sin föreningsverksamhet har Brandskyddsföreningen ingen anledning att betvivla. Inte heller att det behövs personer som kan bidra direkt in i kommunernas verksamhet, t ex som civilförsvarspersonal. Vi ser positivt på en återinförd civilplikt i en ändamålsenlig version liksom på att personer ska kunna vara frivilliga i försvaret genom såväl hemvärn som frivilligavtal.

Att däremot förväxla detta med ett ändamålsenligt sätt att organisera frivilliga är något annat. Enligt utredaren finns det idag ca 3500 personer i hela Sverige som är engagerade i frivilliga resursgrupper (vilket t ex kan jämföras med de ca 30 000 *ledarna* inom idrottsrörelsen). Även i detta sammanhang menar vi att det kommer att vara mindre resurskrävande och mer ändamålsenligt att, för de syften som utredningen lyfter, snarare förstärka samarbetena med hela frivilligsektorn och skapa solida strukturer för kommunikation som är ändamålsenlig även i fredstid. Det borde vara en självklar del i kommuners och länsstyrelsers uppdrag att planera för och skapa robusta strukturer för kriser att också skapa stabila samarbeten. Detta bör synas i författningsförslag.

Konkreta förslag på förändring i författningsförslagen

För att de föreslagna ändringarna i 6 kap. Lagen om skydd mot olyckor (LSO) ska kunna genomföras samt för att skapa bättre förutsättningar för av insatser som regleras genom lag om utrymning och inkvartering föreslår Brandskyddsföreningen följande: Den föreslagna lagen och förordningen om skyddsrum och skyddade utrymmen bör även innehålla bestämmelser om *övriga lokaler och ytor för evakuering*. Det ska syfta till att möjliggöra för ansvarig myndighet att planera för och lämna föreskrifter om samt för kommuner och civilområdesansvariga myndigheter att sluta avtal med bland andra ideella föreningar och näringsidkare om hur lokaler och ytor ska användas vid plötsligt uppkomna behov av inkvartering av människor och djur samt hur en ersättning för eventuella installationer och förberedelser som krävs för ändamålsenlighet ska kunna begäras på samma sätt som för skyddsrum och skyddade ytor.

Detta bör också påverka den föreslagna lydelsen av ändring i förordningen om totalförsvar och höjd beredskap.

Stockholm 2023-05-17

Mats Björs

Generalsekreterare Brandskyddsföreningen